

mus est ad quem reditur, a quo rursus hebdomadis series ordiatur. Unde probabilis est istos quidem septem dies, illorum nominibus et numero, alios atque alios sibimet succedentes currendo temporalia peragere spatia : illos autem primos sex dies inexperta nobis atque inusitata specie in ipsis rerum conditionibus explicatos ; in quibus et vespera et mane, sicut ipsa lux et tenebræ, id est, dies et nox, non eam vicissitudinem præbuerunt, quam præbent isti per solis circuitus ; quod certe de illis tribus fieri cogimur, qui ante condita luminaria commemorati atque numerati sunt.

XXXIV. Ac per hoc qualicumque in eis vespera et mane fuerit, nullo modo tamen opinandum est, eo mane quod post sexti diei vesperam factum est, initium accepisse requiem Dei, ne temporale aliquod bonum illi æternitati et incommutabilitati accidisse vanitate temeraria suspicemur : sed illam quidem requiem Dei, qua in se ipso requiescit, eoque bono beatus est quod ipse sibi est, nec initium eidem ipsi habere nec terminum ; consummate autem creaturæ habere initium, eandem requiem Dei. Quoniam rei cuiusque perfectio, non tam in universo cuius pars est, quam in eo a quo est, in quo et ipsum universum est, pro sui generis modulo stabilitur ut quiescat, id est, ut sui momenti ordinem teneat. Ac per hoc ipsa universitas creaturæ, quæ sex diebus consummata est, aliud habet in sua natura, aliud in ordine quo in Deo est, non sicut Deus, sed tamen ita ut ei quies propriæ stabilitatis non sit, nisi in illius quiete qui nihil præter se appetit, quo adepto requiescat. Et ideo dum ipse manet in se, quidquid ex illo est retorquet ad se, ut omnis creatura in se habeat naturæ suæ terminum, quo non sit quod ipse est ; in illo autem quietis locum, quo servet quod ipsa est. Scio quod non proprie dixerim locum ; nam pro-

prie dicitur in spatiis, quæ corporibus occupantur : sed quia et ipsa corpora non manent in loco, nisi quo sui penderis tanquam appetitu perveniunt, ut eo comperto requiescant ; ideo non incongruenter a corporalibus ad spiritualia verbum transfertur, ut dicatur locus, cum res ipsa plurimum distet.

XXXV. Initium ergo creaturæ in quiete Creatoris illo mane significatum arbitror, quod factum est post vesperam sexti diei ; non enim posset in illo nisi perfecta requiescere : proinde sexto die consummatis omnibus, factaque vespera, factum est et mane ; quo inciperet consummata creatura in illo a quo facta est requiescere. Quo initio Deum in se ipso requiescentem, ubi et ipsa requiescere posset invenit, tanto stabilis atque firmius, quanto ipsa illius, non ille hujus eguit ad quietem suam. Sed quoniam quidquid erit universa creatura quibuslibet mutationibus suis, non utique nihil erit, ideo creatura universa in Creatore suo semper manebit ; ac per hoc post illud mane nulla deinde vespera fuit.

.....

CAPUT XIX¹.

Alia ratio qua intelligitur septimus dies habuisse mane sine vespera.

XXXVI. Hoc diximus, cur septimus dies, in quo requievit Deus ab omnibus operibus suis, mane habuerit post vesperam sexti, vesperam vero non habuerit : est aliud quod de hac re magis proprie atque melius possit, quantum existimo, intelligi, sed aliquanto difficilius ex-

¹ Male editi caput xix operiunt his verbis : *Est aliud, etc.* [sic]

plicari; ut non creaturæ, sed etiam sibi requies Dei septimo die mane habuerit sine vespera, id est, initium sine termino. Si enim ita diceretur: «Requieuit Deus in die septimo,» nec adderetur, «Ab omnibus operibus suis quæ fecit,» frustra hujus quietis initium quaereremus. Non enim incipit Deus requiescere, cujus requies sine initio, sine termino sempiterna est. Sed quoniam ab omnibus operibus suis, quæ fecit, eis non egendo, requieuit, intelligitur requies quidem Dei nec cœpta nec terminata; requies autem ejus ab omnibus operibus suis quæ fecit, ex eo capta est, ex quo illa perfecit. Neque enim operibus suis non egendo requievisset, prius quam essent, quibus nec perfectis eguisset: et quia eis omnino numquam eguit, nec ista beatitudo, qua non eis eget; tanquam proficiendo perficietur, ideo septimo diei nulla vespera accessit.

CAPUT XX.

Dies septimus an creatus.

XXXVII. SED plane quæri potest dignaque consideratione movet, quomodo intelligatur in se ipso Deus requievisse ab omnibus operibus suis, quæ fecit; cum scriptum sit: «Et requieuit Deus in die septimo.» Non enim dictum est, in se ipso; sed «In die septimo.» Quid est ergo dies septimus, utrum creatura est aliqua, an temporis tantummodo spatium? Sed etiam temporis spatium creaturæ temporali concreatum est; ac per hoc et ipsum sine dubio creatura est. Neque enim ulla tempora vel sunt, vel esse poterunt, vel poterunt, quorum Deus non sit creator: ac per hoc et istum septimum diem, si tempus est, quis creavit nisi omnium temporum Creator?

Sed illi sex dies cum quibus vel in quibus creaturis creati sint, superior Scripturæ sanctæ sermo indicat. Quocirca in iis diebus septem, quorum species nota nobis est, qui re quidem ipsa prætereunt, sed aliis succedentibus nomina sua quodam modo tradunt, ut illi sex dies nominentur, novimus eorum primi quando creati sunt: septimum autem diem, qui nomine sabbati nuncupatur, quando Deus creaverit, non videmus. In ipso quippe die non fecit aliquid, imo ab eis quæ sex diebus fecerat, in eodem die septimo requieuit. Quomodo ergo requieuit in die, quem non creavit? Aut quomodo eum post sex dies continuo creavit, cum sexto die consummaverit omnia quæ creavit, nec aliquid septimo die creaverit, sed in eo potius ab omnibus, quæ creaverat, requieverit? An unum tantummodo diem creavit Deus, ut ejus repetitione multi, qui dicuntur dies, præterirent atque transcurrerent; nec opus erat ut septimum diem crearet, quia illius quem creaverat, septima repetitio hunc utique faciebat? Lucem quippe de qua scriptum est: «Et dixit Deus: Fiat lux, et facta est lux¹,» discrevit a tenebris, eamque vocavit diem, et tenebras vocavit noctem. Tunc itaque Deus diem fecit, cujus repetitionem Scriptura appellat secundum diem, deinde tertium, et usque ad sextum, quo consummavit Deus opera sua: atque inde illius diei primitus creati septima repetitio septimi diei nomen accepit, in quo requieuit Deus. Ac per hoc nulla creatura est septimus dies, nisi eadem ipsa septies rediens, quæ condita est, quando vocavit Deus lucem diem, et tenebras vocavit noctem.

¹ Gen. 1, 3.

CAPUT XXI.

De luce quæ ante luminaria fuit ad vicissitudinem diei et noctis.

XXXVIII. RERSUS ergo ad eam quæstionem relabimur, de qua in primo libro exiisse videbamus, ut item quæramus quomodo circuire poterit lux ad exhibendam diurnam nocturnamque vicissitudinem, non solum antequam cœli luminaria, sed antequam ipsum cœlum, quod firmamentum appellatum est, factum esset, antequam denique ulla species terræ vel maris, quæ circuitum lucis admitteret, sequente nocte unde illa transisset. Cujus quæstionis difficultate compulsi, ausi sumus disceptationem nostram quasi ad hanc terminare sententiam, ut diceremus illam lucem, quæ primitus facta est, conformationem esse creaturæ spiritualis; noctem vero, adhuc formandam in reliquis operibus rerum materiem, quæ fuerat instituta, cum in principio fecit Deus cœlum et terram, antequam verbo faceret diem. Sed nunc diei septimi consideratione commoiti, facilis est ut nos ignorare fateamur, quod remotum est a sensibus nostris, quoniam modo lux illa quæ dies appellata est, vel circuitu suo, vel contractione et emissionem, si corporalis est, vices diurnas nocturnasque peregerit, vel si spiritualis est, condendis creaturis omnibus presentata sit, suaque ipsa præsentia diem, noctem vero absentia, vespere initio absentia, mane initio presentia fecerit; quam ut in re aperta contra divinæ Scripturæ verba conemur, dicendo aliud esse diem septimum, quam illius diei quem fecit Deus septimam repetitionem.

Alioquin aut non creavit Deus septimum diem, aut aliquid creavit post illos sex dies, id est, ipsum diem septimum, falsumque erit quod scriptum est, in sexto die consummasse omnia opera sua, et in septimo requiesse ab omnibus operibus suis¹. Quod utique quoniam falsum esse non potest, restat ut præsentia lucis illius, quem diem Deus fecit, per omnia opera ejus repetita sit, quoties dies nominatus est, et in ipso septimo in quo requievit ab operibus suis.

CAPUT XXII.

Lux spiritualis quomodo diei et noctis vicissitudinem exhibuisse intelligitur.

XXXIX. SED quoniam lux corporalis antequam fieret cœlum, quod firmamentum vocatur, in quo etiam luminaria facta sunt, quo circuitu vel quo processu et recessu vices diei et noctis exhibere poterit, non invenimus; istam quæstionem relinquere non debemus sine aliqua nostræ prolatione sententiæ, ut sit lux illa quæ primitus creata est, non corporalis, sed spiritualis est, sicut post tenebras facta est, ubi intelligitur a sua quadam informitate ad Creatorem conversa atque formata, ita et post vespere fiat mane, cum post cognitionem suæ propriæ naturæ, qua non est quod Deus, refert se ad laudandam lucem quod ipse Deus est, cujus contemplatione formatur. Et quia ceteræ creaturæ, quæ infra ipsam fiunt, sine cognitione ejus non fiunt, propterea nimirum idem dies ubique repetitur, ut ejus repetitione fiant tot dies, quo-

¹ Gen. II, 1.

ties distinguuntur rerum genera creaturarum, perfectione senarii numeri terminanda: ut vespera primi diei sit etiam sui cognitio, non se esse quod Deus est; mane autem post hanc vesperam, quo concluditur dies unus, et inchoatur secundus, conversio sit ejus, qua id quod creata est, ad laudem referat Creatoris, et percipiat de Verbo Dei cognitionem creaturæ quæ post ipsam fit, hoc est, firmamenti: quod in ejus cognitione fit prius cum dicitur: « Et sic est » factum; » deinde in natura ipsius firmamenti, quod conditur, cum additur etiam postea, jam dicto: « Et sic » est factum. Et fecit Deus firmamentum. » Deinde fit vespera illius lucis, cum ipsum firmamentum, non in Verbo Dei sicut ante, sed in ipsa ejus natura cognoscit: quæ cognitio quoniam minor est, recte vesperæ nomine significatur. Postquam fit mane, quo concluditur secundus dies, et incipit tertius: in quo itidem mane conversio est lucis hujus, id est, diei hujus ad laudandum Deum, quod operatus sit firmamentum, et percipiendam de Verbo ejus cognitionem creaturæ, quæ condenda est post firmamentum. Ac per hoc cum dicit Deus: « Congregetur aqua, » quæ est sub celo, in collectionem unam, et appareat » arida, » cognoscit hoc illa lux in Verbo Dei, quo id dicitur; et ideo sequitur: « Et sic est factum, » hoc est in ejus cognitione ex Verbo Dei: deinde cum additur: « Et congregata est aqua, etc. » cum jam dictum esset: « Et sic factum est, » in suo genere ipsa creatura fit: quæ item cum in suo genere facta cognoscitur ab ea luce, quæ jam in Verbo Dei faciendam cognoverat, fit tertio vespera: et inde hoc modo cætera usque ad mane post vesperam sexti diei.

CAPUT XXIII.

Cognitio rerum in Verbo Dei, et in se ipsis.

XL. MULTUM quippe interest inter cognitionem rei cujusque in Verbo Dei, et cognitionem ejus in natura ejus, ut illud merito ad diem pertineat, hoc ad vesperam. In comparatione enim lucis illius quæ in Verbo Dei conspicitur, omnis cognitio qua creaturam quamlibet in se ipsa novimus, non immerito nox dici potest: quæ rursus tantum differt ab errore vel ignorantia eorum, qui nec ipsam creaturam sciunt, ut in ejus comparatione non incongrue dicatur dies. Sicut ipsa vita fidelium quæ in hac carne atque in hoc sæculo ducitur, in comparatione vitæ infidelis atque impiæ non irrationabiliter lux et dies appellatur, dicente Apostolo: « Fuistis aliquando tenebræ, » nunc autem lux in Domino¹; » et illud: « Abjiciamus » opera tenebrarum, et induamus nos arma lucis; sicut » in die honeste ambulemus²: » qui tamen dies nisi rursus in comparatione illius diei, quo æquales Angelis facti videbimus Deum sicuti est, ipse quoque nox esset, non hic prophetiæ lucerna indigeremus; unde apostolus Petrus dicit: « Habemus certiore prophetico sermonem, cui » bene facitis intendentes sicut lucernæ lucenti in obscuro » loco, donec dies luceat, et lucifer oriatur in cordibus » vestris³. »

¹ Eph. v, 8. — ² Rom. xiii, 12. — ³ 2 Pet. i, 19.

CAPUT XXIV.

Scientia Angelorum.

XLII. QUAPROPTER cum sancti Angeli, quibus post resurrectionem coaequabimur, si viam (quod nobis Christus factus est) usque in finem tenuerimus, semper videant faciem Dei, Verboque ejus unigenito Filio sicut Patri aequalis est, perfruantur, in quibus prima omnium creata est sapientia; procul dubio universam creaturam, in qua ipsi sunt principaliter conditi, in ipso Verbo Dei prius noverunt, in quo sunt omnium, etiam quae temporaliter facta sunt, aeternae rationes, tanquam in eo per quod facta sunt omnia: ac deinde in ipsa creatura, quam sic noverunt tanquam infra despicientes, eamque referentes ad illius laudem, in ejus incommutabili veritate rationes secundum quas facta est, principaliter vident. Ibi ergo tanquam per diem, unde et concordissima unitas eorum ejusdem veritatis participatione dies est primitus creatus: hic autem tanquam per vesperam: sed continuo fit mane, (quod in omnibus sex diebus animadverti potest;) quia non remanet angelica scientia in eo quod creatum est, quin hoc continuo referat ad ejus laudem atque charitatem, in quo id non factum esse, sed faciendum fuisse cognoscitur, in qua veritate stando dies est. Nam si vel ad se ipsam naturam angelicam converteretur, sequere amplius delectaretur quam illo, ejus participatione beata est; intumescens superbia caderet, sicut diabolus: de quo suo loco loquendum est, cum de serpente hominis seductore sermo debitus flagitabitur.

CAPUT XXV.

Cur sex diebus non addatur nox.

XLII. QUIA ergo Angeli creaturam in ea ipsa creatura sic sciunt, ut ei scientiae electione ac dilectione praepo- nant quod eam sciunt in veritate, per quam facta sunt omnia, participes ejus effecti; ideo per omnes sex dies non nominatur nox, sed post vesperam et mane dies unus: item post vesperam et mane dies secundus; deinde post vesperam et mane dies tertius: ac sic usque in mane sexti diei, unde incipit septimus quietis Dei, quamvis cum suis noctibus, dies tamen non noctes narrantur. Tunc enim nox ad diem pertinet, non dies ad noctem, cum sublimes et sancti Angeli id quod creaturam in ipsa creatura noverunt; referunt ad illius honorem et amorem, in quo aeternas rationes quibus creata est contemplantur; eaque concordissima contemplatione sunt unus dies, quem fecit Dominus, cui conjungetur Ecclesia de hac peregrinatione liberata, ut et nos exultemus et jocundemur in eo.

CAPUT XXVI.

Numerus dierum quomodo accipiendus.

XLIII. Huius ergo diei, cujus et vespera et mane secundum supra dictam rationem accipi potest, sexta repe-

tionem consummata est uniuersa creatura: factumque est mane, quo finiretur sextus dies; et unde inciperet septimus vesperam non habiturus, quia Dei requies non est creatura; quæ cum per dies cæteros conderetur, aliter in se ipsa facta cognoscebatur, quam in illo cuius in veritate faciendâ videbatur, cuius cognitionis quasi decolor species vesperam faciebat. Non itaque jam forma ipsius operis dies, et terminus vespera, et alterius operis initium mane, in hac rerum conditarum narratione debet intelligi; ne cogamur contra Scripturam dicere, præter sex dies conditam diei septimi creaturam, aut ipsum diem septimum nullam esse creaturam: sed dies ille quem fecit Deus, per opera ejus ipse repetitur, non circuitu corporali, sed cognitione spiritali, cum beata illa societas Angelorum et primitus contemplatur in Verbo Dei, quo dicit Deus: « Fiat; » atque ideo prius in ejus cognitione fit, cum dicitur: « Et sic est factum; » et postea rem ipsam factam, in ea ipsa cognoscit, quod significatur facta vespera; et eam deinde cognitionem rei factæ ad illius veritatis laudem refert, ubi rationem viderat faciendæ, quod significatur facta mane. Ac sic per omnes illos dies unus est dies, non istorum dierum consuetudine intelligendus, quos videmus solis circuitu determinari atque numerari; sed alio quodam modo, a quo et illi tres dies, qui ante conditionem istorum luminarium commemorati sunt, alieni esse non possunt. Is enim modus non usque ad diem quartum, ut inde jam istos usitates cogitarem, sed usque ad sextum septimumque perductus est; ut longe aliter accipiendus sit dies et nox, inter quæ duo diuisit Deus, et aliter iste dies et nox, inter quæ dixit ut diuisant luminaria quæ creauit, cum ait: « Et diuisant inter » diem et noctem¹. » Tunc enim hunc diem condidit,

¹ Gen. 1, 14.

cum condidit solem, cuius præsentia eundem exhibet diem: ille autem dies primitus conditus jam triduum peregerat, cum hæc luminaria illius diei quarta repetitione creata sunt.

CAPUT XXVII.

Usitati dies hebdomadæ longe dispares septem diebus Geneseos.

XLIV. QUAPROPTER quod illum diem vel illos dies, qui ejus repetitione numerati sunt, in hac nostra mortalitate terrena experiri ac sentire non possumus, et si quid ad eos intelligendos conari possumus, non debemus temerariam præcipitare sententiam, tanquam de his aliud sentire congruentius probabiliusque non possit; istos septem dies, qui pro illis agunt hebdomadam, cuius cursu et recursu tempora rapiuntur, in qua dies unus est a solis ortu usque in ortum circuitus, sic illorum vicem quamdam exhibere credamus, ut non eos illis similes, sed multum impares minime dubitemus.

CAPUT XXVIII.

Interpretatio data de luce et die spiritali non existimetur impropria et figurata.

XLV. Næc quisquam arbitretur illud, quod dixit de luce spiritali, et de condito die spiritali et angelica crea-

tibus terræ: universum autem mundum quis non videat, si attendere velit, et diem ubi sol est, et noctem ubi non est, et vesperam unde discedit, et mane quo accedit, simul habere? Sed nos plane in terris hæc omnia simul habere non possumus: nec ideo tamen istam terrenam conditionem lucisque corporeæ temporalem localemque circuitum illi patrie spiritali coequare debemus, ubi semper est dies in contemplatione incommutabilis veritatis, semper vespera in cognitione in se ipsa creaturæ, semper mane etiam ex hac cognitione in laude Creatoris. Quia non ibi abscessu lucis superioris, sed inferioris cognitionis distinctione fit vespera; nec mane tanquam nocti ignorantie scientia matutina succedat, sed quod vespertinam etiam cognitionem in gloriam Conditoris attollat. Denique et ille nocte non nominata, « Vespere, inquit, » et mane et meridie enarrabo et annuntiabo; et exaudies vocem meam: » hic fortasse per temporum vicies, sed tamen, quantum pato, significans quid sine temporum vicibus ageretur in patria, cui ejus peregrinatio suspirabat.

CAPUT XXXI.

Initio creationis rerum quomodo non simul dies, vespera et mane in angelica cognitione.

XLVIII. SED numquid si jam nunc simul ista omnia gerit atque habet angelica illa societas et unitas dei, quem primitus condidit Deus, tunc etiam cum hæc conderentur simul hæc habuit? Nonne per omnes sex dies,

Psal. lvi, 18.

cum ea quæ per singulos Deo condere placuit, conderentur, primo hæc accipiebat in Verbo Dei, ut in ejus notitia primitus fierent, cum dicebatur, « Et sic est factum; » deinde cum facta essent, in sua propria natura qua sunt, Deoque placuissent quia bona sunt, tunc itidem ea cognoscebat alia quadam inferiore cognitione, quæ nomine vespere significata est; ac deinde facta vespera fiebat mane, cum de suo Deo opere laudaretur, et alterius creaturæ quæ deinceps facienda erat, ex Dei Verbo notitia, prius quam fieret, acciperetur? Non ergo tunc simul omnia, et dies et vespera et mane; sed singillatim, per ordinem quem Scriptura commemorat.

CAPUT XXXII.

Si tunc ista omnia simul in Angelorum scientia, salutem non sine quadam ordine fuerunt.

XLIX. AN etiam tunc simul omnia, quia non secundum temporum moras, sicut fiunt dies isti, cum oritur et occidit sol, et in locum suum redit, ut rursus oriatur; sed secundum potentiam spiritalem mentis angelicæ, cuncta quæ voluerit simul notitia facillima comprehendentem? Nec ideo tamen sine ordine, quo apparet connexio præcedentium sequentiumque causarum. Neque enim cognitio fieri potest, nisi cognoscenda præcedant, quæ item priora sunt in Verbo, per quod facta sunt omnia quam in iis quæ facta sunt omnibus. Mens itaque humana prius hæc quæ facta sunt, per sensus corporis experitur, eorumque notitiam pro infirmitatis humanæ modulo capit: et deinde quærit eorum causas, si quo modo possit ad eas pervenire principaliter atque incommutabi-

liter manentes in Verbo Dei, ac sic invisibilia ejus, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciere. Quod quanta tarditate ac difficultate agat, et quanta temporis mora propter corpus corruptibile quod aggravat animam, etiam quæ ferventissimo studio rapitur ut instanter ac perseveranter hoc agat, quis ignorat? Mens vero angelica pura charitate inherens Verbo Dei, posteaquam illo ordine creata est, ut præcederet cætera, prius ea vidit in Verbo Dei faciendâ, quam facta sunt: ac sic prius in ejus fiebant cognitione, cum Deus dicebat ut fierent, quam in sua propria natura: quæ itidem facta in eis ipsis etiam cognovit, minore utique notitiâ, quæ vespera dicta est. Quam notitiam sane præcedebant quæ fiebant; quia præcedit cognitionem quidquid cognosci potest. Nisi enim prius sit quod cognoscatur, cognosci non potest. Post hoc si eo modo sibi placeret, ut amplius se ipsa quam Creatore suo delectaretur: non fieret mane, id est, non de sua cognitione in laudem Creatoris assurgeret. Cum vero factum est mane, faciendum erat aliud et cognoscendum Deo dicente, « Fiat; » ut prius itidem fieret in cognitione mentis angelicæ: et posset rursus dici, « Et sic est factum; » ac deinde in natura propria, ubi subsequente vespera nosceretur.

L. Ac per hoc etiamsi nulla hic morarum temporalium sint intervalla: præcessit tamen ratio condendæ creature in Verbo Dei, cum dixit: « Fiat lux. » Et secuta est ipsa lux, qua angelica mens formata est; atque in sua natura facta est, non autem alibi sequebatur ut fieret: et ideo non prius dictum est, « Et sic est factum; » et postea dictum, « Et fecit Deus lucem: » sed continuo post Verbum Dei facta est lux, adhaesitque creanti luci lux creata, videns illam et se in illa, id est, rationem qua facta est. Vidit etiam se in se, id est, distante quod factum est ab eo qui

fecit. Et ideo cum placuisset Deo factum videnti quia bonum est, et divisa esset lux a tenebris, et vocata lux dies, et tenebræ nox; facta est et vespera: quia necessaria erat et ista cognitio, qua distingueretur a Creatore creatura, aliter in se ipsa cognita quam in illo: atque inde mane ad aliud præcognoscendum, quod fuerat verbo Dei faciendum, prius in cognitione mentis angelicæ, deinde in natura ipsius firmamenti. Et ideo dixit Deus: « Fiat firmamentum; et sic est factum. » in cognitione creature spiritualis, hoc prius quam fieret in eo ipso prænoscentis. Deinde « Fecit Deus firmamentum, » jam utique ipsam firmamenti naturam, cujus minor esset tanquam vespertina cognitio: ac sic usque ad omnium operum finem, et usque ad requiem Dei, quæ non habet vesperam, quia non est facta sicut creatura; ut posset etiam ipsius geminari cognitio, tanquam prior et major in Verbo Dei sicut in die, et posterior ac minor in se ipsa sicut in vespera.

CAPUT XXXIII.

An simul omnia, an per intervalla dierum condita fuerint.

LI. Sed si omnia mens simul angelica potest, quæ singulatim per ordinem connexarum causarum sermo distinguit, numquid etiam quæ fiebant, velut ipsum firmamentum, velut aquarum congregatio, speciesque terrarum nudata, velut fructum et arborum germinatio, luminarium et siderum conformatio, aquatilia terrestriaque animalia simul omnia facta sunt? annon potius per

intervalla temporum secundum præfinitos dies? An forte non sicut ea secundum motus eorum naturales nunc experimur, ita etiam cum primitus instituta sunt cogitare debemus; sed secundum mirabilem atque ineffabilem virtutem Sapientiæ Dei, « Quæ attingit a fine usque ad » finem fortiter, et disponit omnia suaviter? » Neque enim et ipsa gradibus attingit, aut tanquam gressibus pervenit. Quapropter quam facilis ei efficacissimus motus est, tam facile Deus condidit omnia, quoniam per illam sunt condita: ut hoc quod nunc videmus temporalibus intervallis ea moveri ad peragenda quæ suo cuique generi competunt, ex illis insitis rationibus veniat, quas tanquam seminaliter sparsit Deus in actu condendi, « Cum dixit, et » facta sunt, mandavit, et creata sunt? »

LII. Non itaque tarde institutum est, ut essent tarda quæ tarda sunt; nec ea mora condita sunt sæcula, quæ transcurrunt. Hos enim numeros tempora peragunt, quos cum crearentur, non temporaliter acceperunt. Alioquin si rerum naturales motiones, dierumque istorum, quos novimus, usitata spatia, cum hæc primitus verbo Dei facta sunt, cogitemus; non uno die opus erat, sed pluribus, ut ea quæ radicibus pullulant, terramque vestiunt, subter primitus germinarent; deinde certo numero dierum pro suo quæque genere in auras erumperent, etiamsi hoc usque fieret, quod de creata natura eorum die uno, id est, tertio factum Scriptura narravit. Deinde quot diebus opus erat, ut aves volarent, si a suis primordiis existentes, ad plumas et pennas per naturæ suæ numeros pervenerunt? An forte ova tantum creata erant, cum quinto die dictum est, quod ejecerint aquæ omne volatile pennatum secundum suum genus? Aut si propterea recte hoc dici potuit, quia in illo humore ovorum jam erant omnia,

¹ Sap. viii, 1. — ² Psal. xxxiii, 9.

quæ per numeros certos dierum coalescunt, et explicantur quodam modo, quia inerant jam ipsæ numerosæ rationes incorporaliter corporeis rebus intextæ; cur non et ante ova idipsum recte dici potuerit; cum jam eadem rationes in elemento humido fierint, quibus alites per temporales sui cujusque generis moras oriri et perfici possent? De quo enim Creatore Scriptura ista narravit, quod sex diebus consummaverit omnia opera sua¹, de illo alibi non utique dissonanter scriptum est, quod creaverit omnia simul. Ac per hoc et istos dies sex vel septem, vel potius unum sexies septiesve repetitum simul fecit, qui fecit omnia simul? Quid ergo opus erat sex dies tam distincte dispositeque narrari? Quia scilicet si qui non possunt videre quod dictum est, « Creavit omnia » simul, » nisi cum eis sermo tardius incedat, ad id quo eos ducit, pervenire non possunt.

CAPUT XXXIV.

Omnia et simul facta, et nihilominus per sex dies.

LIII. Quomodo ergo dicimus sexies repetitam lucis illius presentiam per angelicam cognitionem a vespera ad mane cum ipsa tria simul, id est, et diem et vesperam et mane, semel ei habere suffecerit: cum simul universam creaturam, sicut simul facta est, et in primis atque incommutabilibus rationibus, per quas condita est, contempleretur propter diem, et in ejus ipsius naturam cognosceret propter vesperam, et Creatorem ex ipsa etiam

¹ Gen. ii, 2. — ² Eccli. xviii, 1.

inferiore cognitione propter mane laudaret? Aut quomodo præcedebat mane, ut in Verbo cognosceret quid esset Deo postea faciendum, id ipsum etiam consequenter vesperere cognitura, si prius et posterius nihil factum est, quia simul omnia facta sunt? Imovero et prius atque posterius per sex dies quæ commemorata sunt facta sunt, et simul omnia facta sunt: quia et hæc Scriptura, quæ per memoratos dies narrat opera Dei, et illa quæ simul eum dicit fecisse omnia, verax est; et utraque una est, quia uno Spiritu veritatis inspirante conscripta est.

LII. Sed in his rebus, in quibus quid prius sit vel posterius, intervalla temporum non demonstrant, quamvis utrumque dici possit, id est, et simul, et prius, et posterius, facilius tamen intelligitur quod dicitur simul, quam quod prius atque posterius: velut cum solem intuemur orientem, certe manifestum est, quod ad eum acies nostra pervenire non posset, nisi transiret totum aëris coelique spatium, quod inter nos et ipsum est: hoc autem cujus longinquitati sit, quis æstimare sufficiat? Nec utique perveniret eadem acies vel radii oculorum nostrorum ad transeundum aërem, qui est super mare, nisi prius transisset eum, qui est super terram, in qualibet mediterranea regione simus, ab eo loco ubi sumus usque ad litus maris. Deinde si ad eandem lineam contuitus nostri adhuc post mare terræ adjacent, eum quoque aërem, qui super illas transmarinas terras est, transire acies nostra non potest, nisi prius peracto spatio aëris illius, qui super mare quod prius occurrit, extenditur. Faciamus jam post illas transmarinas terras non nisi Oceanum remanere, nunquid et aërem qui super Oceanum diffunditur, potest transire acies nostra, nisi prius transierit quidquid aëris citra Oceanum supra terram est? Oceani autem magnitudo incomparabilis perhibetur; sed quantacumque sit, prius

oportet aërem, qui supra est, transeat radii nostrorum oculorum; et postea quidquid ultra est, tum demum ad solem perveniant, quem videmus. Num igitur qui toties hic diximus prius et postea, ideo non simul omnia uno ictu transit noster obtutus? Si enim clausis oculis faciem contra visuri solem ponamus, nonne mox ut eos aperuerimus, ibi potius aciem nostram nos invenisse, quam illuc eam perduxisse putabimus; ita ut nec ipsi oculi prius aperti fuisse videantur, quam illa quo intenderat pervenisse? Et certe iste corporeæ lucis est radius, emicans ex oculis nostris, et tam longe posita tanta celeritate contingens, ut æstimari compararique non possit. Nempe hic et illa omnia tam ampla immensaque spatia simul uno ictu transiri manifestum est, et quod prius posteriusque transeat, nihilominus certum est.

LIV. Merito resurrectionis nostræ celeritatem cum exprimere vellet Apostolus, in ictu oculi dixit fieri. Neque enim aliquid in rerum corporearum motibus vel ictibus potest celerius inveniri. Quod si oculorum carnalium acies celeritate tantum potest, quid mentis acies vel humanæ, quanto magis angelicæ? Quid jam de ipsius summæ Dei Sapientie celeritate dicatur, quæ attingit ubique propter suam munditiam, et nihil inquinatum in eam incurrit? In his ergo quæ simul facta sunt, nemo videt quid prius posteriusve fieri debuerit, nisi in illa Sapientia, per quam facta sunt omnia per ordinem simul.

1. Cor. iv. 5. 2. 1. Sup. vi. 24.

CAPUT XXXV.

Conclusio de diebus Geneseos.

LVI. Dns ergo ille, quem Deus primitus fecit, si spiritalis rationalisque creatura est, id est, Angelorum supercoelestium atque Virtutum, presentatus est omnibus operibus Dei hoc ordine presentiae, quo ordine scientiae, qua et in Verbo Dei facienda prænosceret, et in creatura facta cognosceret, non per intervallorum temporalium moras, sed prius et posterius habens in connexione creaturarum, in efficacia vero Creatoris omnia simul. Sic enim fecit quae futura essent, ut non temporaliter faceret temporalia, sed ab eo facta currerent tempora. Ac per hoc isti dies septem, quos lux corporis coelestis circumeundo explicat, atque replicat, secundum quamdam umbram significationis admonent nos querere illos dies in quibus lux creata spiritalis omnibus operibus Dei per senariam numeri perfectionem praesentari poterit; atque inde septimam requiem Dei mane habere, et vesperam non habere; ut non sit hoc Deo requiescere in die septimo, tanquam ipso die septimo egerit ad requiem suam; sed quod in conspectu Angelorum suorum requieverit ab omnibus operibus suis, quae fecit, non utique nisi in se ipso, qui factus non est; id est, ut creatura ejus angelica, quae cognoscendis omnibus operibus ejus in ipso et in illis, tanquam dies cum vespera praesentata est, nihil post omnia valde bona opera ejus melius cognosceret, quam illum ab omnibus in se ipso requiescere, nullo eorum egentem quo sit beator.

LIBER V.

CAPUT I.

Sex vel septem Genesis dies unius diei repetitione numerari potuisse.

I. « Hic est liber creaturae caeli et terrae, cum factus est dies, fecit Deus caelum et terram, et omne viride agri, antequam esset super terram, et omne fenum agri, antequam exortum est. Non enim pluerat super terram Deus: et homo non erat qui operaretur terram. » Fons autem ascendebat de terra, et irrigabat omnem faciem terrae. » Nunc certe firmior sit illa sententia, qua intelligitur unum diem fecisse Deum, unde jam illi sex vel septem dies unius hujus repetitione numerari poterint: quandoquidem aperius sancta Scriptura jam dicit, concludens quodam modo cuncta quae ab initio usque ad hunc locum dixerat, atque infert: « Hic est liber creaturae, vel facturae caeli et terrae, cum factus est dies. » Neque enim quisquam dicturus est caelum et terram hic ita commemorata, sicut dictum erat antequam conditus insinuaretur dies: « In principio fecit Deus caelum et terram. » Illud enim si eo modo intelligitur,

Gen. ii, 4-6. — Id. i, 1.